

Via de heer Eef Lubbersen kwam de redactie in het bezit van de memoires van de heer Jan Poolen, bij veel Ermeloërs bekend van het gelijknamige loodgieterbedrijf dat hij oprichtte. Poolen was actief in de plaatselijke politiek en diverse maatschappelijke organisaties.

Zijn vader, Gerrit Poolen, was indertijd hoofd van de school in Leuvenum. Veel van de avonturen die Jan Poolen als jongeling beleefde spelen zich dan ook af in en rond Staverden en Leuvenum. Zijn verhaal schetst een levendig beeld van het bestaan in de buurtschappen in de tijd dat de 'Landheer' het daar nog grotendeels voor het zeggen had. De delen I t/m IV verschenen in de nrs. 43 t/m 46 van 'Van 't Erf van Ermel.'

HERINNERINGEN AAN MIJN JEUGD IN STAVERDEN EN LEUVENUM (V)

een bijdrage van Jan Poolen

In de eerste jaren dat mijn vader in Leuvenum werkte kreeg hij, naast zijn werk op school, ook in de kerk verschillende functies. Hij werd organist. Het orgeltje stond in de kerk tussen de bank van de familie 's Jacob en de preekstoel. De Landheer van Leuvenum moest genoeg nemen met een plaats in de bank van de ouderling en diaken.

Als je de kerk binnenkwam, zaten de mannen allemaal rechts, dus achter de ouderling en diaken. De vrouwen en kleine kinderen zaten links. De voorste bank links was voor het gezin van de 'meester.' Gerekend vanuit het middenpad zat eerst mijn vader, dan ik en vervolgens mijn moeder, mijn zuster en mijn broer.

Op de hoek van de bank waar de ouderling zat, was een lessenaar bevestigd. Mijn vader was voorlezer en

stond dan voor die lessenaar. Daar lag een Bijbel op waaruit hij het gedeelte las waar de dominee over zou preken.

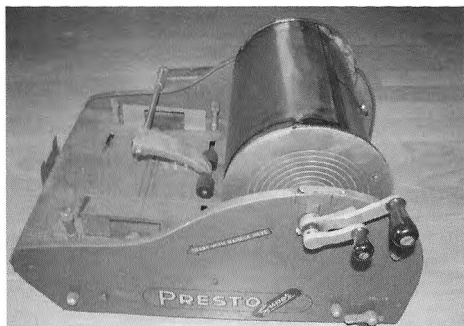
Was de kerk vol, dan moest men vragen of men bij ons in de bank mocht zitten. Meestal voorkwam mijn moeder dat vragen en nam al bij het binnenkomen in de kerk een paar mensen mee die dan bij ons in de bank konden zitten.

Nederlands Hervormd kerkje in Staverden

Voor in de kerk links stond de bank van de familie 's Jacob. Daar mocht nooit iemand anders zitten. Deze bank was dan ook meestal leeg. Alleen op oudejaarsavond kwam meneer 's Jacob in de kerk. Hij deed dan bij de collecte altijd een briefje van honderd gulden in de collectezak.

Voor de bank van de ouderling stonden in de hoek van de kerk een kachel en een grote houtkist. Daar was ook de deur naar de kleine consistoriekamer. De kerkdienst duurde van half tien tot half twaalf en wanneer die was afgelopen, leidde mijn vader nog de zondagsschool. Later was de kerkdienst van tien uur tot half twaalf.

Een hectograaf. Een vooroorlogs drukpersje

De zondagschool was altijd voor in de kerk omdat de consistorie veel te klein was. We gingen wel via de consistorie naar huis, omdat de koster na de dienst de kerk meteen op slot deed. Eerst was Timmer de koster en later Stoffer. Maar op een keer gebeurde er wat. Bij het op slot draaien

van de kerkdeur brak de sleutel af. De deur kon dus niet meer open. Toen het uurtje zondagschool was afgelopen werkte, door onbekende oorzaak, ook het slot van de kerkdeur naar de consistorie niet meer. Koster Stoffer, die altijd om één uur de deur van de consistorie kwam afsluiten, zag toen dat de meester en de kinderen nog in de kerk zaten. Hij heeft toen een ladder en een trap gehaald. Wij zijn toen via de trap, die op de houtkist stond, door het raam naar buiten geklommen en kwamen via de ladder, die buiten stond, weer op de grond.

Na een verbouwing was de zondagschool niet meer in de kerk, maar in de vergrote consistorie. Het was dan ook meestal ruim één uur voor mijn vader eindelijk thuis was.

Wanneer de dominee, vanwege het slechte weer, niet kon komen moest mijn vader een preek voorlezen uit een boek met preken dat hij gekregen had van ds. J. Timmer uit Ermelo.

Er waren altijd twee collectes. Eén voor de diaconie en één voor de kerkvoogdij. De koster hielp de diaken altijd bij het collecteren.

Begin 1930 is de kerk gerenoveerd en geworden zoals hij er nu nog uitziet met nog steeds dezelfde banken. De kachel werd verplaatst naar de andere kant van de preekstoel. Dat was wel erg warm, wanneer je in de bank van 's Jacob zat. Er werd dan ook gedeeltelijk een stalen plaat om de kachel gebouwd. Het orgel ging naar boven en de consistorie werd groter.

Bij de verbouwing in 1930 kwamen er ook allemaal glas in lood ramen in de kerk met het wapen van degene die op Staverden hadden gewoond als Landheer.

Om op het orgel te kunnen spelen moest, na de verbouwing, altijd naar boven worden gegaan via de consistorie. De dominee gaf met een belletje door wanneer met spelen kon worden begonnen.

Mijn zus Lies heeft orgellessen gehad en heeft later vaak mijn vader vervangen met orgelspelen. Bij de verbouwing was nog iets veranderd. Er was een bank gekomen op de plek waar eerder de kachel en de houtkist stonden die bestemd was voor de familie Sandberg. Maar zij moesten hem wel delen met de ouderling en de diaken. Was de kerk vol, dan mochten de kerkgangers er in plaats nemen.

De preekstoel was vergroot en stond met de voorkant nu dicht bij de kerkbanken. Je kreeg een stijve nek van het omhoog kijken naar de dominee.

Eens kwam er een dominee uit Nijkerk in Staverden preken. Hij kwam toen nog per koets. Die Nijkerkse dominee had de gewoonte tijdens het praten nog al wat speeksel te produceren. Bij bepaalde woorden kwam dat als een sproeier de kerk in. Mijn moeder wreef dan nog wel eens even met een zakdoek over haar gezicht vanwege de spetters.

De eerste trekkersdiensten werden in de jaren dertig al gehouden in Staver-

den. Zij waren bedoeld voor de vakantiegangers en de toeristen en duurden ongeveer drie kwartier. Er waren in de zomer in de maand augustus vier van zulke diensten die van ongeveer half twaalf tot half één duurden. Dus na de kerkdienst maar wel in de kerk. De leiding was in handen van meester Poolen en de predikant was een dominee die met vakantie op de Veluwe logeerde.

Ter aankondiging van de dienst werd er in de omgeving op enkele plaatsen een pamfletje aan een boom bevestigd. Dat gebeurde ook op enkele campings zoals bij het Boshuis Drie en op het A.M.V.J. kamp op de hei bij Ermelo. Bij mooi was de trekkersdienst buiten. De pamfletjes werden gemaakt door de meester met een hectograaf die zijn kinderen dan op zaterdag mochten gaan ophangen.

In 1931 is het kerkhof achter de Kappel aangelegd door de fam.'s Jacob. Er werd een mausoleum gebouwd dat alleen bestemd was voor het begraven van zijn familieleden. Op het kerkhof mochten verder alleen bewoners uit Staverden en Leuvenum worden begraven. In 1980 is er een stichtingsbestuur gevormd dat in de statuten liet vastleggen dat het kerkhof uitsluitend voor de eigen bevolking bestemd zou zijn. Er werd één uitzondering gemaakt. In een gesprek met meester Poolen is hem gevraagd of hij met zijn kinderen er prijs op stelde om op Staverden te worden begraven. Mijn broer en ik hadden daar geen

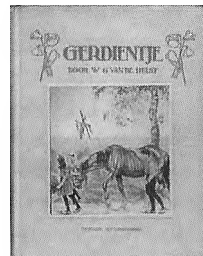
behoefte aan. Wel is toen vastgelegd dat mijn vader, mijn moeder en mijn zuster daar zouden worden begraven. Met hen heeft men toen een plek uitgezocht. Mijn vader en moeder zijn daar al begraven.

In het zaaltje vlak bij de villa werd tweede kerstdag om half elf het kerstfeest gevierd met de bevolking van Staverden. De meester had daar bij de leiding. Na het voorlezen van het kerstverhaal en het zingen van kerstliederen ging het gordijn van de uitbouw open. We zagen dan op de schappen langs de wand allemaal cadeaus staan. Voor de mannen een half pond Van Nelle pijptabak en voor de vrouwen een dagscheurkalender met Bijbelteksten. De kinderen kregen ieder een cadeautje. De waarde van het cadeau was erg afwisselend. Hoe hoger men bij meneer stond aangeschreven, hoe duurder het cadeau. Er bestond altijd een groot onderscheid. De koetsier was meer dan de palfrenier en de chauffeur was meer dan de koetsier. Ook bij de boeren werd onderscheid gemaakt.

Bij het opengaan van het gordijn kregen wij natuurlijk meteen wat er voor ons bij zou staan. Het moest voor vijf personen zijn en niet bestaan uit tabak of scheurkalender. Wij zagen dan ook wat voor wie was. Een aantal cadeaus, wat erg mooi was, konden we zo bij de diverse gezinnen plaatsen. Lokhorst, Bos, Van de Bosch, Zwaan, Gardenbroek, Langenbach, Van 't Slot. Je haalde de families er zo tus-

sen uit. Het onderscheid in de waarde van het kerstpakket was zeer groot. Is dit nu ook 'De Landheer ten Goede en ten Kwade?'

Wij kregen onze cadeaus als iedereen weg was en Pa klaar was met de organisatie. Ze bleven al die tijd op de schappen staan en iedereen kon dus zien wat wij kregen. Mijn vader was het daar niet mee eens, omdat iedereen het onderscheid kon zien. Meestal waren het de duurste cadeaus die voor ons waren. Hij overlegde met mijnheer's Jacob om voortaan de cadeaus voor ons onder de toonbank te laten staan. Ook wij waren natuurlijk nieuwsgierig wat wij zouden krijgen. Maar er stond deze keer niets bij. Dus maar aan Pa vragen waar onze cadeaus waren gebleven. Hij vertelde toen dat wij maar rustig moesten afwachten wat er zou gebeuren. Toen wij naar huis zouden gaan, kregen wij onze cadeaus.

*Een mogelijk
kerstgeschenk
voor meisjes*

Dat naar huis gaan moest vlug gebeuren en vaak door een dik pak sneeuw.

Voor twee uur moesten wij terugzijn want dan begon het kerstfeest van de Zondagschool. Daar werd door de kinderen bij toerbeurt een gedeelte

van Lucas 2 voorgedragen en door de oudere kinderen enkele Bijbelteksten die verband hielden met het kerstfeest.

Er was chocolademelk en koek voor iedereen. Ook voor de ouders die met de kinderen waren meegekomen. Mijnheer's Jacob las dan een Kerstverhaal voor dat ook betrekking had op het kerstfeest. Van één van die verhalen die in die tijd zijn voorgelezen, herinner ik mij alleen de titel nog. "Heggehanne." Maar van de inhoud herinner ik mij niets meer.

De kinderen die de zondagschool gingen verlaten, kregen een Bijbeltje mee naar huis en voor alle kinderen was er een leesboekje. Die boekjes waren door de meester uitgezocht evenals het verhaal dat meneer's Jacob voorlas.

Ieder jaar kreeg de meester van Callenbach uit Nijkerk een serie WINTERBOEKEN waarin allemaal kinderverhalen voor alle leeftijden stonden. Zo kon hij uitzoeken welke boekjes hij moest bestellen. Wij kregen die Winterboeken pas te lezen na het kerstfeest.

De kosten voor dit alles betaalde de familie's Jacob. Op het kerstfeest was de landheer met zijn hele familie altijd aanwezig. Hier ziet U 'De Landheer ten Goede.'

Het kerstfeest voor de kinderen uit Leuvenum werd op het Kasteel Leuvenum gehouden op de eerste woensdagmiddag na de Kerst. Dat werd georganiseerd door mevrouw Sandberg

voor de kinderen die nog op de lagere school zaten. De kinderen kregen dan een cadeautje. Maar je kon zien dat deze cadeautjes goedkoper waren dan in Staverden. De landheer van Leuvenum was niet zo rijk als de familie 's Jacob.

Vlak voor de kerstdagen kregen wij van de familie 's Jacob altijd een haas en van de familie Sandberg met Oudjaar een fazanthaan.

In de kerstvakantie konden wij vaak heerlijk schaatsen en/of spelen in de sneeuw en een witte Kerst was in die tijd heel gewoon.

Wanneer er iemand was overleden, werd dat door de buurman in de buurt verteld of "aangezegd." Ook kreeg hij de adressen mee voor degene die niet in Leuvenum of Staverden woonden. Daar moest hij dan heen om het overlijden aan te zeggen. Hij klopte dan aan bij de boerderij of de woning waar hij moest zijn. Wanneer er dan iemand aan de deur kwam, las hij zijn briefje voor. Hierop stond de naam van de overledene, wanneer deze overleden was en hoe laat de begrafenis zou plaatsvinden. Een aantal van door hem bezochte mensen moest hij ook verzoeken de begrafenis te komen bijwonen en hen zeggen hoe laat zij in het sterfhuis werden verwacht.

De buurvrouw van de overledene kwam alle dagen naar het sterfhuis om alles te regelen wat de taak van de huisvrouw kon verlichten. De dominee had de leiding bij de begrafenis.

Thuis werd een begrafenisdienst gehouden waarna men naar het kerkhof ging. Meestal was dat in Elspeet en soms ging men naar Ermelo. Dat gebeurde met paard en een wagen met kromme dissel. Boer Esveld, die vlak bij de school woonde, ging hiervoor naar Hierden en leende daar een boerenwagen met kromme dissel. Hij was de enige in Staverden en Leuvenum die daarmee kon rijden.

Ik weet nog dat vrouw Mouw van de Veenweg werd begraven. De stoet kwam langs ons huis. Esveld reed de wagen met de lijkkest er op en alle mannen kwamen lopend daar achter aan. De boeren die uit de buurt kwamen en een rijtuigje hadden, brachten dat mee. In die rijtuigjes zaten de vrouwen en kinderen en iedereen die slecht ter been was. Op de kist zaten vier gesluierde vrouwen, vaak naaste familie of de dochters.

Bij iedereen waar de buurman was geweest om het overlijden te melden, werd een luik aan de voorkant van de woning gesloten tot na de begrafenis. Zaten er geen luiken aan het huis, dan werd er een gordijn dicht gedaan of een laken opgehangen. Op de dag van de begrafenis werden de ramen aan de voorkant van de woning geheel afgesloten. Bij de woningen waar de begrafenis stoet langs kwam, werden de luiken dichtgedaan tot de stoet was gepasseerd. Dat gebeurde ook bij de woningen die ver van de weg afstonden maar waar men wel de stoet kon zien langs komen,

Al het tegemoet komende verkeer bleef uit eerbetoon stil staan tot de stoet was gepasseerd. Na de begrafenis ging de dominee vanaf het kerkhof naar huis. Terug in het sterfhuis werd de 'nabegravenis' gehouden. Dat was eigenlijk de taak van een ouderling, maar die moest daarvoor uit Ermelo komen wat hij te bezwaarlijk vond. De meester kon het ook wel en die moest dat dan maar doen. De school was toch om vier uur afgelopen en het was omstreeks die tijd dat men terug was uit Elspeet. De meester las een gedeelte uit de Bijbel en er werd koffie gedronken en brood gegeten. Vervolgens sloot de meester de nabegravenis af met gebed waarna iedereen naar huis ging.

Een begrafenis duurde meestal erg lang. De rouwdienst thuis, naar Elspeet lopen, de dienst op het kerkhof, terug lopen vanaf Elspeet en de nabegravenis namen veel tijd in beslag.

De begraafplaats in Staverden